

 Judyta Cabańska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Europeistyki
judyta.cabanska@ue.poznan.pl

 Dorota Czyżewska-Misztal

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Europeistyki
dorota.czyzewska-misztal@ue.poznan.pl

 Grzegorz Mazur

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Europeistyki
grzegorz.mazur@ue.poznan.pl

19

Kompas dla Zmiany Systemowej jako koncepcja wdrożenia Europejskiego Zielonego Ładu w państwach członkowskich Unii Europejskiej

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/19>

A System Change Compass as a way to implement the European Green Deal in the EU Member States

Abstract: The multi-dimensional European Green Deal strategy implemented in the European Union requires a systemic approach to achieve optimal results. One of the concepts offering a systemic approach to the implementation of the Sustainable Development Goals is the Compass for Systemic Change, which was developed in cooperation between Systemiq and the Club of Rome and published in 2020. The aim of the chapter is to discuss the concept of the Compass for Systemic Change by presenting its assumptions, the recommendations for actions contained therein and the assessment of the possibility of implementing a systemic perspective into activities undertaken in the European Union. Text analysis is applied in the chapter as a research method. The idea of the System Change Compass is to combine numerous and diverse activities to achieve climate neutrality by 2050, so as to take care of the future of our planet in the best possible way. This will not be possible without increased efforts from all stakeholders, taking into account the complexity of the entire process and the challenges that need to be faced.

Keywords: a System Change Compass, sustainable development, European Green Deal.

Sugerowane cytowanie:

Cabańska, J., Czyżewska-Misztal, D. i Mazur, G. (2024). Kompas dla Zmiany Systemowej jako koncepcja wdrożenia Europejskiego Zielonego Ładu w państwach członkowskich Unii Europejskiej. W: J. Cabańska, D. Czyżewska-Misztal i G. Mazur (red.), *Droga do zrównoważonej gospodarki światowej* (s. 243–253). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/19>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

Wstęp

Wieloaspektowa strategia Europejskiego Zielonego Ładu (EZŁ) wdrażana w Unii Europejskiej (UE) wymaga systemowego podejścia w celu uzyskania optymalnych rezultatów. Chodzi o powiązanie licznych i różnorodnych działań dla osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku, tak by zadbać w jak najlepszy sposób o przyszłość naszej planety. Nie będzie to możliwe bez wzmożonych wysiłków ze strony wszystkich interesariuszy ze względu na złożoność całego procesu oraz wyzwania, którym należy stawić czoła. Jedną z koncepcji oferujących systemowe podejście do wdrażania celów zrównoważonego rozwoju jest Kompas dla Zmiany Systemowej, który został wypracowany jako efekt współpracy Systemiq oraz Klubu Rzymskiego i opublikowany w 2020 roku. Celem rozdziału jest przedstawienie koncepcji Kompas dla Zmiany Systemowej oraz oceny możliwości jego implementacji w krajach członkowskich UE. Rozdział składa się z trzech części. W pierwszej nakreślono aktualny stan gospodarki światowej stanowiący punkt wyjścia dla Kompas dla Zmiany Systemowej oraz wskazano pożądane kierunki zmian. W drugiej zaprezentowano założenia Kompas, a w trzeciej – rekomendacje działań. Rozdział zamyka krótka ocena możliwości wdrożenia perspektywy systemowej do działań podejmowanych w Unii Europejskiej.

19.1. Stan obecny – gdzie jesteśmy i dokąd zmierzamy?

Nie ulega wątpliwości, że postęp cywilizacyjny i historia rozwoju gospodarczego ostatnich dekad wiązały się z rosnącym wpływem na środowisko naturalne, który osiągnął bezprecedensowe tempo i skalę. Dekady uprzemysłowienia, zwiększanie produkcji rolnej oraz rozwój transportu złożyły się na systematyczny wzrost emisji gazów cieplarnianych, które spowodowały zmiany klimatyczne w skali całej planety. Po chwilowym obniżeniu emisji w okresie pandemii koronawirusa jej światowy poziom powrócił na ścieżkę wzrostu i osiągnął w 2022 roku kolejny niechlubny rekord w wysokości 53,8 gigaton ekwiwalentu dwutlenku węgla (Crippa i in., 2023) (wzrost o 2,3% w stosunku do okresu przed pandemią, czyli roku 2019). Za $\frac{2}{3}$ tej emisji odpowiada spalanie paliw kopalnych i szeroko zdefiniowane procesy przemysłowe (UNEP, 2023).

W ślad za tym świat doświadcza przemian klimatycznych i kolejnych rekordów ciepła. Średnia temperatura powierzchni Ziemi w latach 2011–2020 była wyższa o ok. 1,1°C od średniej temperatury w latach 1850–1900, a jej wzrost przez ostatnie 50 lat był bezprecedensowy w całej naszej erze (IPCC, 2022). Z najnowszych

projekcji wynika, że średnia temperatura na Ziemi może wzrosnąć aż o 3,2°C, czyli dwukrotnie więcej niż w ustaleniach zawartych w *Porozumieniu paryskim* (1,5°C). Urzeczywistnienie celu z *Porozumienia* i zejście z trajektorii 3,2°C wymagałoby osiągnięcia maksymalnego pułapu emisji gazów cieplarnianych jeszcze przed 2025 rokiem (OSEPI i in., 2022).

Tak dynamiczne i głębokie zmiany klimatyczne spowodowane działalnością człowieka, obserwowane coraz częściej w intensywnych zjawiskach pogodowych, niosą ze sobą nieodwracalne straty i zniszczenia dla środowiska przyrodniczego i działalności człowieka. Ocieplenie klimatu zaburza funkcjonowanie wielu ekosystemów oraz zagraża właściwemu bytowaniu człowieka, w tym jego osiedlom, obszarom uprawnym i stworzonej infrastrukturze. Zmiany klimatyczne powodują coraz dokuczliwsze i dłuższe fale upałów, zwiększone i gwałtowne opady oraz susze i pożary. Występują nagłe zmiany warunków hydrologicznych w wielu regionach świata, co wpływa m.in. na produkcję rolną i skutkuje zagrożeniem bezpieczeństwa żywnościowego i dostępu do wody pitnej, a także podważa możliwość realizacji wielu celów zrównoważonego rozwoju. Zmiany klimatyczne przyczyniają się do nowych kryzysów humanitarnych wywoływanych ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi. Wzrost temperatur stanowi także w wielu przypadkach bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia ludzkiego (m.in. rozprzestrzenianie się określonych chorób tropikalnych do nowych regionów świata). Istotne jest przy tym, że koszty ponoszone w związku ze zmianami klimatycznymi nie są rozłożone równomiernie i w większym stopniu uderzają w kraje i społeczności, które dysponują mniejszymi możliwościami dostosowania i przeciwdziałania tym zjawiskom (państwa słabiej rozwinięte, małe gospodarstwa rolne, osoby o niskich dochodach) (IPCC, 2022).

Wspomniane koszty są w dużym stopniu ponoszone przez kraje i społeczności, które w niewielkim stopniu odpowiadają za zmiany klimatyczne. U podstaw kryzysu i zagrożeń, o których mowa wyżej, leży nadmierne oddziaływanie człowieka na środowisko i zużywanie zasobów, w czym swoją historyczną rolę odegrały gospodarki wysoko rozwinięte. Oszacowano, że w latach 1977–2017 państwa o wysokich dochodach odpowiadały za blisko $\frac{3}{4}$ całkowitej konsumpcji zasobów na świecie, w czym prym wiodły Stany Zjednoczone (27%) oraz wysoko rozwinięte kraje UE (25%). Należy więc oczekiwać, że to właśnie te państwa w pierwszej kolejności będą podejmowały działania na rzecz zmniejszenia zużycia zasobów naturalnych. W tym kontekście systemy gospodarcze w tych krajach muszą być poddane transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju i konsumpcji (Hickel i in., 2022).

Odpowiedzią na powyższe wyzwania i konieczność dokonania transformacji systemu społeczno-gospodarczego było przyjęcie przez UE w 2020 roku Europejskiego Zielonego Ładu. Głównym założeniem tej strategii jest osiągnięcie przez UE do 2050 roku neutralności klimatycznej (zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto). Zgodnie z tym gospodarka UE w ciągu najbliższych trzech dekad ma się stać nowoczesna, konkurencyjna i zasobooszczędna, a wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych. Strategia ta służy także

ochronie kapitału naturalnego UE, jego zachowaniu i poprawie oraz ochronie zdrowia i dobrostanu obywateli przed zagrożeniami i negatywnymi skutkami związanymi ze środowiskiem (European Commission, 2019). W ramach przyjętej strategii zapowiedziano szereg działań, które mają służyć przebudowie całego systemu gospodarczego, w tym (Deloitte, 2021):

- wyznaczenie ambitnych celów dotyczących ograniczania emisji gazów cieplarnianych (50–55% już w 2030 roku i neutralność klimatyczna w 2050 roku);
- dostarczanie czystej, taniej i bezpiecznej energii;
- budowę i renowację budynków w sposób oszczędzający energię i zasoby;
- zmobilizowanie przemysłu na rzecz czystej gospodarki o obiegu zamkniętym;
- wspieranie badań naukowych i pobudzanie innowacji;
- sprawiedliwy, zdrowy i przyjazny środowisku system żywnościowy;
- przejście na zrównoważoną i inteligentną mobilność;
- redukcję toksycznych zanieczyszczeń;
- wspieranie zmian w regionach najbardziej uzależnionych od paliw kopalnych;
- ochronę i odbudowę ekosystemów i bioróżnorodności.

Europejski Zielony Ład jest więc agendą klimatyczną obejmującą działania modernizacyjne i transformacyjne praktycznie we wszystkich dziedzinach gospodarki: przemyśle, rolnictwie, transporcie czy budownictwie. Działania te mają być wspierane przez sektor nauki i w pełni wdrażane z poszanowaniem dla odbudowy jakości środowiska naturalnego. Realizacja tego ambitnego zadania ma stawiać UE w światowej awangardzie przemian w kierunku gospodarki zrównoważonej, neutralnej klimatycznie, ale także konkurencyjnej i sprawiedliwej społecznie.

Wielowymiarowa i kompleksowa strategia transformacji systemu gospodarczego nie jest zadaniem łatwym. W dyskusji na temat jego założeń i realizacji EZŁ wskazuje się na koszty związane z koniecznymi nakładami czy ograniczeniami wynikającymi z przyjętych celów. Wiele emocji i krytyki budzi sposób i tempo, w którym wyznaczone cele powinny być osiągnięte (Systemiq i Club of Rome, 2020). Krytyce poddawana jest także możliwość wdrażania tak ambitnej strategii w kontekście kosztów odbudowy gospodarki i społeczeństwa po doświadczeniu pandemii czy wciąż trwającej wojny w Ukrainie. Z drugiej strony takie uwarunkowania jeszcze bardziej podkreślają konieczność podjęcia działań na rzecz fundamentalnej przebudowy systemu społeczno-gospodarczego, a niektóre z wydarzeń mogą służyć przyspieszeniu realizacji założeń EZŁ (np. ograniczenie zużycia paliw kopalnych czy zwiększenie znaczenia gospodarki obiegu zamkniętego i uniezależnienie UE od importu surowców z krajów trzecich). Niezwykle istotne w tym aspekcie jest kompleksowe podejście do dokonywanej transformacji. Wiele ze współczesnych kryzysów jest ze sobą powiązanych i ich rozwiązanie wymaga aktywności w wielu wymiarach, w tym także w działaniach zewnętrznych UE, a powodzenie europejskiej transformacji jest nierozzerwalnie związane z transformacją na poziomie globalnym (OSEPI i in., 2022).

19.2. Założenia Kompas dla Zmiany Systemowej

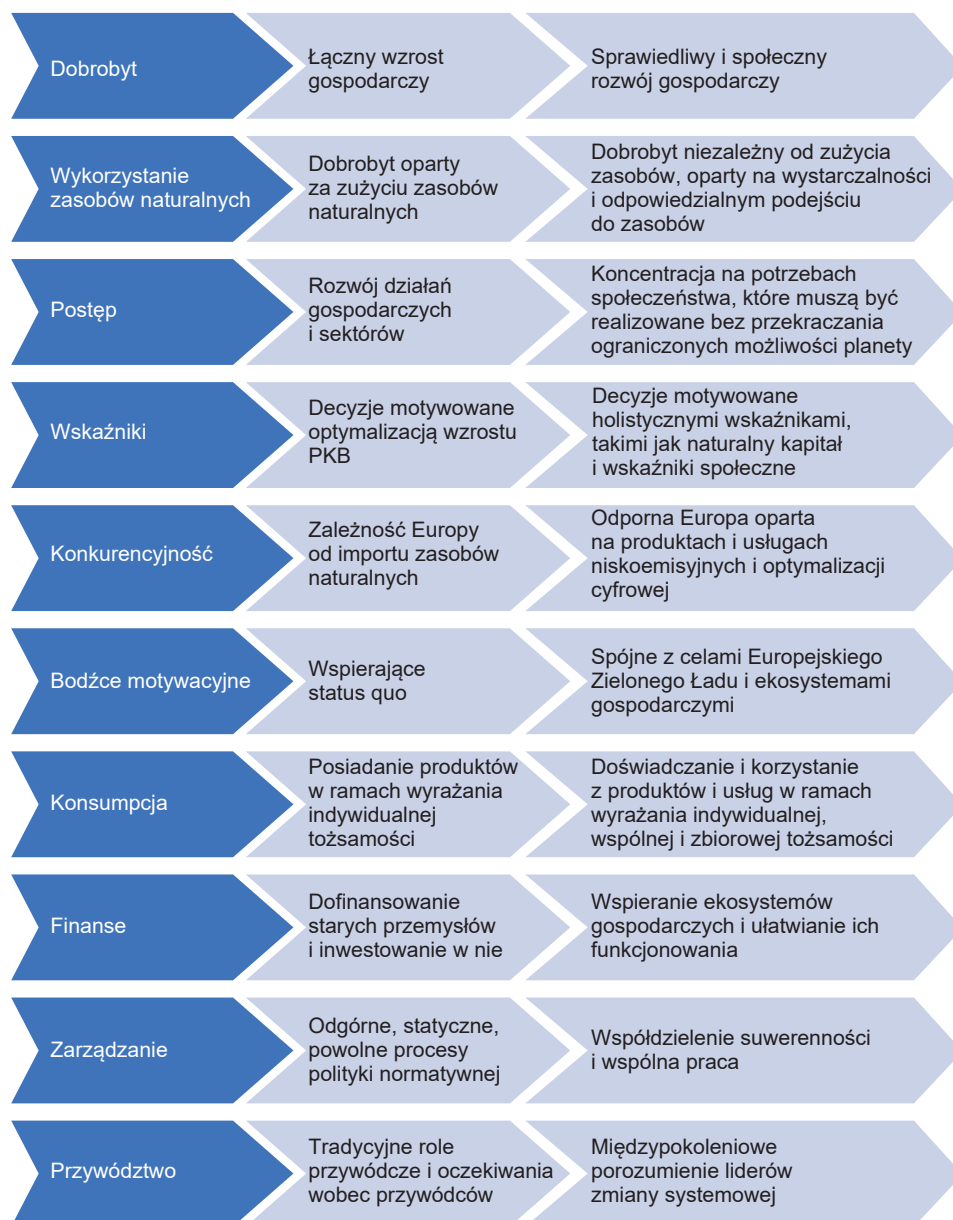
Kompas dla Zmiany Systemowej obejmuje europejski system gospodarczy jako całość oraz poszczególne jego elementy, które realizują potrzeby społeczne. Takie podejście odpowiadające na potrzebę stworzenia niezbędnych fundamentów ekologicznych i społecznych we wszystkich obszarach polityki, dla budowania bardziej zrównoważonej i sprawiedliwej gospodarki sprzyjającej integracji społecznej według twórców tej koncepcji jest warunkiem wprowadzenia w życie założeń Europejskiego Zielonego Ładu na poziomie systemowym po pandemii COVID-19 i jednocześnie rozwiązuje kryzysy związane z zanieczyszczeniem środowiska, ochroną klimatu czy bioróżnorodnością. Brak podejścia systemowego w realizacji złożonej transformacji ekologicznej może doprowadzić do rozpadu dużego projektu, jakim jest EZŁ, na mniejsze konkurencyjne rozwiązania, które nie przyniosą spodziewanej zmiany na poziomie gospodarki i społeczeństwa. Obecnie istnieje bowiem konsensus co do parametrów docelowych, jakie mają być osiągnięte w ramach EZŁ, natomiast brakuje wspólnych ustaleń dotyczących drogi prowadzącej do ich osiągnięcia.

Kompas dla Zmiany Systemowej został stworzony w celu likwidacji trzech najistotniejszych barier dla wdrożenia Europejskiego Zielonego Ładu, takich jak:

- brak wspólnych celów polityki na poziomie systemowym;
- brak kierunków systemowych dla każdego ekosystemu gospodarczego, który zaspokaja potrzeby społeczne;
- brak wspólnego obrazu celu i wytycznych dla przemysłu w Europie oraz dla czempionów.

Kompas dla Zmiany Systemowej wykorzystuje model DPSIR (*driving forces, pressures, state, impact, response*) opracowany przez holenderski Instytut Zdrowia Publicznego i Środowiska we współpracy z Europejską Agencją Ochrony Środowiska (European Environment Agency, EEA). Model DPSIR określa relacje między różnymi sektorami działalności człowieka a środowiskiem jako łańcuch powiązań przyczynowo-skutkowych oraz definiuje zależności między nimi. Siły napędowe (*driving forces*) to obszary życia społeczno-gospodarczego, które mogą wywierać wpływ na środowisko. Presja (*pressures*) określa poziom oddziaływania człowieka na środowisko. Przez stan (*state*) rozumie się z kolei stan środowiska naturalnego w kontekście działalności ludzkiej. Wpływ (*impact*) odnosi się do końcowego efektu długoterminowego oddziaływania człowieka na funkcjonowanie ekosystemów i konsekwencji dla ich zdolności regeneracji, a odpowiedź (*response*) dotyczy podjęcia działań skutkujących ograniczeniem negatywnych skutków działalności człowieka na środowisko (GOZ w praktyce, 2023). Model DPSIR został zastosowany w Kompasie dla Zmiany Systemowej w celu ułatwienia wdrożenia celów EZŁ po

pandemii COVID-19. Kompas określa dziesięć zasad wynikających z sił napędowych i presji związanych z bieżącymi wyzwaniami społecznymi i ekologicznymi, które na poziomie systemu nadrzędnego przekładają się 30 kierunków politycznych

Rysunek 19.1. Dziesięć zasad Kompas dla Zmiany Systemowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Systemiq i Club of Rome, 2020).

dla ułatwienia procesu podejmowania decyzji w zgodzie z ograniczeniami naszej planety. Ponadto w Kompasie zostało wskazanych osiem kluczowych ekosystemów gospodarczych, które będą sercem produkcyjnym Europy i długotrwałymi następcami aktualnej bazy przemysłowej.

Kompas dla Zmiany Systemowej podaje nowe definicje dziesięciu warunków brzegowych, określanym jako zasady Kompas (rysunek 19.1). Nie ma między nimi hierarchii, wszystkie są jednakowo ważne. Chodzi o nowe zdefiniowanie takich pojęć jak: dobrobyt, wykorzystanie zasobów naturalnych, postęp, wskaźniki, konkurencyjność, bodźce motywacyjne, konsumpcja, finanse, zarządzanie, przywództwo. W przypadku każdego z nich w Kompasie zdefiniowano tradycyjne, aktualne ujęcie danego pojęcia (środkowa kolumna na rysunku 19.1) oraz jego nową definicję (trzecia kolumna na rysunku 19.1).

19.3. Rekomendacje Kompas dla Zmiany Systemowej

W ramach dziesięciu zasad Kompas dla Zmiany Systemowej wyodrębniono 30 kierunków polityki na poziomie systemowym, stanowiących wytyczne dla decydentów odpowiedzialnych za wprowadzenie EZŁ. Kierunki te umożliwiają decydom kształtowanie działań gospodarczych w sposób zapewniający nieprzekraczanie ograniczeń naszej planety. Nie mają charakteru narzuconego, a jedynie wskazują drogę, jaką powinien przebiegać rozwój gospodarczy, aby zbudować trzon przemysłowy zrównoważonej i odpornej gospodarki w XXI wieku (tabela 1).

W ramach wytycznych dotyczących rozwoju przemysłowego określono osiem kluczowych ekosystemów gospodarczych, które będą trzonem produkcyjnym Europy. Aby osiągnąć założenia Europejskiego Zielonego Ładu, gospodarka powinna spełniać potrzeby społeczeństwa, takie jak wyżywienie, mieszkalnictwo, mobilność i codzienne potrzeby funkcjonalne zaspokajane przez towary konsumenckie. W celu ich spełnienia wskazano ekosystemy, z których cztery pierwsze koncentrują się na bezpośrednim zaspokojeniu konkretnej potrzeby społecznej (zdrowa żywność, obszary zabudowane, intermodalna mobilność i ekosystemy towarów konsumenckich). Cztery dodatkowe ekosystemy gospodarcze mają natomiast wspomagać pierwsze cztery w spełnianiu potrzeb społecznych. Są to: energia, natura, materiały obiegowe oraz ekosystemy informacji i przetwarzania. Ekosystemy gospodarcze są ze sobą powiązane i współzależne. Dzięki zorganizowaniu gospodarki zgodnie z wytycznymi tych ekosystemów gospodarczych decydenci mogą zauważyć powiązania między tymi systemami i określić kompromisy w celu zarówno spełnienia potrzeb społecznych, jak i respektowania ograniczeń planety. Dla każdego ekosystemu gospodarczego wskazano zestaw od trzech do pięciu kierunków na

Tabela 19.1. 30 kierunków politycznych na poziomie systemowym dla decydentów prawodawczych w ramach Kompas dla Zmiany Systemowej

Zasada	Kierunki na poziomie systemowym
Sprawiedliwy i społeczny rozwój gospodarczy	<ul style="list-style-type: none"> Transformacja gospodarcza prowadząca do równości i sprawiedliwości społecznej przez zagwarantowanie uniwersalnych usług podstawowych i minimalnych poziomów dochodu Stworzenie warunków sprzyjających społecznej akceptacji transformacji Zamiana podatków dochodowych na podatki oparte na zasobach
Dobrobyt niezależny od zużycia zasobów naturalnych	<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie naukowo opracowanych celów dotyczących uniezależnienia się od zużycia zasobów, zgodnie z zasadami wystarczalności Ocena propozycji zawartych w polityce pod kątem ich skutków energooszczędnej dekarbonizacji Uspójnienie obecnych systemów prawnych i finansowych z obiegowymi i bezwęglowymi zasadami; wsparcie infrastruktury i badań wspierających osiągnięcie bezwęglowej transformacji obiegowej
Koncentracja na potrzebach społeczeństwa, które muszą być realizowane bez przekraczania ograniczonych możliwości planety	<ul style="list-style-type: none"> Zapewnienie, że potrzeby społeczeństwa są zaspokajane w bezpiecznej przestrzeni operacyjnej z poszanowaniem ograniczeń planety Odejście od zarządzania krótkoterminowego na rzecz długoterminowego podejścia strategicznego Reorganizacja europejskich instytucji, rządów i innych organów władzy oraz promowanie dialogu przemysłowego
Decyzje motywowane holistycznymi wskaźnikami, takimi jak naturalny kapitał i wskaźniki społeczne	<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie nowego wskaźnika dobrobytu obejmującego potrzeby społeczne i środowiskowe (zamiast PKB) Wprowadzenie systemu rozliczania kapitału naturalnego Standaryzacja sprawozdawczości spółek i inwestorów
Odporna Europa oparta na produktach i usługach niskoemisyjnych i optymalizacji cyfrowej	<ul style="list-style-type: none"> Zbudowanie konkurencyjności UE opartej na zasobach; wykorzystanie cyfryzacji i planowania przestrzennego do optymalizacji konkurencyjności Wsparcie rozwoju i wdrożenia nowych modeli cyfrowych Wsparanie rozwiązań, które wzmocnią odporność i strategiczną autonomię europejskiej gospodarki oraz zapewnią nowe miejsca pracy
Bodźce motywacyjne spójne z celami Europejskiego Zielonego Ładu i ekosystemami gospodarczymi	<ul style="list-style-type: none"> Przestrzeganie zasad polityki we wszystkich ekosystemach gospodarczych Ograniczenie szkodliwych i naruszających równowagę ekologiczną dotacji wspierających wydobywanie i wykorzystanie zasobów naturalnych Priorytetyzacja inwestycji ukierunkowanych na odnowienie przyrody
Doświadczenie i korzystanie z produktów i usług w ramach wyrażania indywidualnej, wspólnej i zbiorowej tożsamości	<ul style="list-style-type: none"> Edukacja i informowanie konsumentów Zbadanie możliwości oferowanych przez mniej nastawione na posiadanie młodsze pokolenie i przedstawienie konsumentom alternatywnych opcji zaspokajania ich potrzeb Wsparcie transformacji zarządzania, systemów prawnych i finansowych umożliwiających funkcjonowanie modeli biznesowych opartych na własności producenta
Wsparanie ekosystemów gospodarczych i ułatwianie ich funkcjonowania	<ul style="list-style-type: none"> Prowadzenie rachunkowości finansowej obejmującej wskaźniki wpływu portfeli inwestycyjnych na klimat Ukierunkowanie wszystkich inwestycji publicznych na przeprowadzenie zmiany systemowej Wsparcie i ograniczenie ryzyka prywatnych inwestycji
Współdzielenie suwerenności i wspólna praca	<ul style="list-style-type: none"> Wsparcie inkluzywnych systemów zarządzania przy zapewnieniu, że wszyscy stosowni decydenci mają prawo głosu Zbadanie ustanowienia międzynarodowej konwencji zarządzania zasobami Kierowanie wdrożeniem bardziej innowacyjnych, przemyślanych formatów ustanawiania polityki

Tabela 19.1 – cd.

Zasada	Kierunki na poziomie systemowym
Międzypokoleniowe porozumienie liderów zmiany systemowej	<ul style="list-style-type: none"> • Większe zaangażowanie na rzecz tworzenia polityki opartej na nauce • Przekazanie uprawnień i wsparcia liderom zmiany systemowej na wszystkich poziomach • Uwzględnienie w polityce praw przyszłych pokoleń

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Systemiq i Club of Rome, 2020).

poziomie systemowym, które będą stanowić wytyczne dla decydentów przy podziale środków na rzecz odbudowy po kryzysie COVID-19.

W obrębie każdego ekosystemu gospodarczego określono także 50 kierunków wspomagających, tworzących wizję priorytetów dla przemysłu, w której istotną rolę odegrają przyszłościowe systemy ekonomiczne i współzależne od siebie branże wspomagające, zwane czempionami. Kierunki wspomagające odzwierciedlają konkretne możliwości, w które można inwestować, aby tworzyć miejsca pracy i budować bardziej zrównoważoną przyszłość przez wykorzystanie środków na rzecz odbudowy po kryzysie COVID-19. Czempioni mogliby się stać siłą napędową wzrostu gospodarki w XXI wieku i zapewnić funkcjonowanie ekologicznej, odpornej i sprawiedliwej gospodarki po pandemii. Mogą oni także przyczynić się do spełniania podstawowych potrzeb społecznych oraz realizacji celów środowiskowych zawartych w EZŁ. W ramach kierunków wspomagających nie zaleca się systemowego łączenia podmiotów w krajowe i ponadnarodowe monopole, podkreślając, że są to ekosystemy gospodarcze, w odniesieniu do których Europa powinna dążyć do zbudowania międzynarodowej przewagi konkurencyjnej w celu wsparcia nowych modeli biznesowych. Zgodnie z zaleceniami zawartymi w raporcie środki stymulujące odbudowę po pandemii COVID-19 należy inwestować w czempionów, aby stworzyć przyszły trzon gospodarczy i odporność europejskiej gospodarki w harmonii z ograniczeniami klimatycznymi (Systemiq i Club of Rome, 2020).

Podsumowanie

Kompas dla Zmiany Systemowej to kompleksowy projekt angażujący licznych interesariuszy: społeczeństwo, przedsiębiorstwa, rządy państw członkowskich UE. Zakłada zmianę myślenia o implementacji założeń Europejskiego Zielonego Ładu, pokazując złożoność i współzależność zachodzących procesów oraz konieczność współdziałania w realizacji ambitnych celów środowiskowo-klimatycznych. Jest także szczegółowym planem działań do podjęcia na różnych poziomach: od lokalnego do międzynarodowego. Oceniając możliwość wdrożenia tego projektu, należy z jednej strony wskazać jego wielopoziomowość jako cechę zdecydowanie

pozytywną, precyzyjnie nakreślającą zmiany, które należy przeprowadzić w celu implementacji założeń EZŁ. Z drugiej jednak strony wspomniana złożoność może rodzić obawy, że pojawią się trudności z wprowadzeniem w życie tych zapisów. Mogą się one wiązać m.in. z podziałem odpowiedzialności za wdrożenie poszczególnych części strategii czy też z odpowiedzialnością za niezrealizowane działania. Wreszcie taka wielopoziomowa strategia wymaga koordynacji działań różnych interesariuszy oraz mierzenia wskaźników postępu założonych celów. Bez pomiarów postępów w implementacji celów trudno będzie miarodajnie ocenić, czy są one faktycznie czynione, czy też pozostają na poziomie deklaratywnym lub życzeniowym. Na koniec istotne wydaje się podkreślenie, że Kompas dla Zmiany Systemowej pokazuje, że jedynie systemowe podejście do zmian da ludzkości szansę na zapobieżenie dalszej degradacji środowiska naturalnego czy utracie bioróżnorodności. Unijny Europejski Zielony Ład jest strategią, z której realizacją UE nie powinna już dłużej zwlekać. Kompas dla Zmiany Systemowej daje konkretne wytyczne, jak zapisy EZŁ krok po kroku wprowadzić w życie. Pozostaje zatem rozpoczęcie systemowej realizacji założeń i programów zaproponowanych w Kompasie i regularne szacowanie czynionych postępów na poziomie UE jako całości oraz poszczególnych państw członkowskich.

Bibliografia

- Crippa, M., Guizzardi, D., Pagani, F., Banja, M., Muntean, M., Schaaf, E., Becker, W., Monforti-Ferrario, F., Quadrelli, R., Risquez Martin, A., Taghavi-Moharamli, P., Köykkä, J., Grassi, G., Rossi, S., Brandao De Melo, J., Oom, D., Branco, A., San-Miguel, J. i Vignati, E. (2023). *GHG emissions of all world countries*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/953322>
- Deloitte. (2021). Europejski Zielony Ład – neutralność klimatyczna Europy do 2050 r. *Strefa Ulg i Dotacji*, 17.
- European Commission (2019). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal* (COM(2019) 640 final).
- GOZ w praktyce. (2023). *Model DPSIR*. <https://gozwpraktyce.pl/sloownik/model-dpsir/>
- Hickel, J., O'Neill, D. W., Fanning, A. L. i Zoomkawala, H. (2022). National responsibility for ecological breakdown: a fair-shares assessment of resource use, 1970–2017. *The Lancet Planetary Health* 6(4): 342–349. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(22\)00044-4](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(22)00044-4)
- IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of working group ii to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844>

- OSEPI (Open Society European Policy Institute), Systemiq i Club of Rome. (2022). *International system change compass. The global implications of achieving the European Green Deal*. <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/international-system-change-compass>
- Systemiq i Club of Rome. (2020). *A system change compass – implementing the European Green Deal in a time of recovery*. https://www.systemiq.earth/wp-content/uploads/2020/11/System-Change-Compass-full-report_final.pdf
- UNEP (United Nations Environment Program). (2023). *Emissions Gap Report 2023: Broken record – Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions (again)*. <https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43922>